

Η ΠΕΡΙΕΡΓΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΙΛΙΤΣ ΤΣΑΪΚΟΦΣΚΙ

(‘Ο ‘Οσκαρ φόν Ρίξμαν, Γερμανός μουσικολόγος και μουσικοκριτικός, γεννήθηκε το 1880 στο Ρέβαλ (‘Εσθονία) έποδόδαε μουσικήν εις τόν Μόναχον μέ τόν Σαντμπέργκερ και στό Βερολίον μέ τόν Thullie και έπειτα φιλοσοφίαν εις τόν Πανεπιστήμιον τής Φιλισίας, όπου απέκτησε και τόν τίτλον του διδάκτορος, τόσ 1907. ‘Η πρώτη του μελέτη έγράφη εις τήν Μόσχαν—όπου άμέσως κατόπιν έγκατεστάθη—και έφερε τόν τίλον «Σημειογραφία του παλαιού εκκλησιαστικού ρωσικού άματος» (1908) ‘Ανέλωβε κατόπιν τήν διεύθυνσιν τών συναυλιών «Κουσεβετίσκου» και τήν διατήρησε μέχρι τής εκρήξεως του πρώτου παγκοσμίου πολέμου διε υπηρέτησεν εις τόν Ρωσσικόν στρατόν εις τήν διεύθυνσιν τής υγειονομικής υπηρεσίας. ‘Όταν εξέλασεν ή ρωσική επανάστασις κατέβυεν εις τήν Γερμανίαν, όπου και έζησεν έκτοτε έγκατασταθείς εις τόν Μόναχον. *Εγγραψεν έκτός του «Γόρω από τήν Νότιον ‘Αμερικήν» (1921) «Μονογραφίες από τήν Ρωσσικήν μουσικήν I, (1922) II, «Μουζόφοροι» (1925) και από τόν σημειον αυτό, περισσότερον από κάθε άλλον Γερμανόν ειδικόν, άσχολήθηκε μέ τήν μελέτην και τήν έρευναν τής ρωσικής μουσικής και τής βιογραφικής λεπτομερείας τών συνθετών τής. ‘Ο ‘Οσκαρ φόν Ρίξμαν άπέθανε τό 1934 παρά τήν Λουκέρνην.) Σ. Τ. Μ.

‘Όταν στις άρχες του αιώνας εκυκλοφόρησε ή μνημειώδης βιογραφία του Πέτρου ‘Ιλιτς Τσαϊκόφσκι, γραμμένη από τόν άδελφόν του Μόδεστον ο φίλοι και ο θαυμαστοί του συνθέτου ήλπισαν ότι έπρόκειτο τέλος να Ικανοποιηθί ή περιέργεια τους σχετικά μέ τόν ζήτημα του γάμου του και τής μετά μερικές έβδομάδες διαλόγου του. ‘Η άπογοήτευσίς τους ήταν μεγάλη όταν είδαν σέ πόσο λίγα περιωρίζεται ο βιογράφος, σ’ ότι άφορούσε τή θλιβερή αυτή Ιστορία μολονότι πολλοί έβρισκαν, πώς και ή λακωνικότης αυτή είχε τήν ίδιότητα ευλογητία τής. Συγκεκριμένως ο Μόδεστος έλεγε: «Τόν Σεπτέμβριο του 1877 ο Πέτρος Τσαϊκόφσκι έβλεπε τούς γάμους του μέ μιάν κάποιαν ‘Αγτονίαν ‘Ιβανόβνα Μιλιγούκοβα. Λίγες έβδομάδες άργότερα ο γάμος αυτός διαλύθηκε. ‘Ο Τσαϊκόφσκι είχε πάθει μιάν φοβερή νευρική κρίση και άδηγνήθηκε από τόν άδελφόν του Μόδεστο στο έξωτερικό, στη Φλωρεντία, όπου συνήλθε, αλλά μόνο σιγά - σιγά. Τήν νυκτίαν του δέν τήν ξαναείδε. Έπιάω σ’αυτό ο συγγραφέας άποφεύγει κάθε σχόλιο μέ τή δικαιολογία: «Δέν μπορώ, να διηγηθώ τή θλιβερή Ιστορία τών συνθετών του γάμου αυτού σ’ όλες τής τίς

λεπτομερείς, πρώτα - πρώτα γιατί δέν έχω για τήν ό-πόθεση αυτή τήν απαιτούμενη άμεροληψία, δεύτερο δέν διαθέτω κανέναν είδους μαρτυρίας από τήν αντίθετη μου μεριά, κι’ ούτε έλπίζω, πώς κόποτε θα μπορούσα ίσως να τίς άποκτήσω, και τρίτον δέν θα ήθελα για κανένα λόγο να πληρώσω τή δικαιολογημένη και φυσική εθίλεια μερικών προσώπων, που βρίσκονται άκόμη στη ζωή. ‘Ως τόσο ένα πράγμα μπορώ άδίοτακτα να πώ: ‘Από τήν πρώτη μέρα, από τή πρώτη στιγμή μάλιστα τής συζυγικής του ζωής μετενόησε ο Πέτρος ‘Ιλιτς πικρά, κατανόησε όλη τήν άπερισκεψία, όλη τήν έλαφρότητα αυτής του τής πράξεως και ήταν βαθύτατα δυστυχής.» Αλλά μόνον τα ελάχιστα άλλ’ εκφραστικώτατα άφιρώνει ο Μόδεστος από τόν γεγονός, που όπως άποδεικνύεται είχε τόση σημασία στη ζωή του άδελφού του.

Είπε ενόνητο, πώς για μιάν φύσι μου ‘όπου» όπως ήταν ο Τσαϊκόφσκι, παρόμοια Ιστορία, που ή διήγησή τής δέν παίρνει περισσότερο από ένα λεπτό έσημανε ένα έσωτερικό ήρωμα άπερίοριστη σπουδαιότητος, που τό ίχνος του συνανοήσε, έταωζικαι κεκλυμένα στις περισσότερες, για να μήν πώ σχεδόν σ’ όλες τίς συνθέσεις του, που άκολουθούν. Γι’ αυτό όταν θελήσουμε να κατανοήσουμε τή βαθύτερη έννοια και τό προσωπικό αίσθημα, που ένέπνευσε τό έργα τής τελευταίας δημιουργήσε περιόδου του Τσαϊκόφσκι, πρέπει θέλοντας και μη να άσχοληθούμε μέ τό έπιστόδιο τούτο τής ζωής του, που ήταν προωρισμένο νύχι μέ τόσο θλιβερή έκταση. Στην άσχολία βέβαια αυτή θα χρειασθί να μη παραβιάσει κανείς κάποια όρια. ‘Αλλως τε ούτε θα μπορούσασθί άνάγει να άνασούρη και τόν τελευταίον πέπλο που εύλαβικά τί σκεπάζει: Είναι κάτι τό άπείργρατα λεπτό ή αισθηματική ζωή ενός ανθρώπου, και τό καλύτερο που έχει κανείς να κάνει είναι να μή τήν έγλιξη. ‘Όταν ως τόσο βρεθί άνάγκασμένως να τήν έξετάσει για ένα κάποιο σοβαρό λόγο, πρέπει να προβή στη στοργικότερη έρευνα και να σταματήσ μόλις φθάσει στό σημείο, που θα πεισθί, πώς ή έξακολουθησί τής δέν πρόκειται πιά να συμβάλη στην κατανόησι του έργου, ούτε να έξυμπτρηθί ένα όποιοδήποτε ένδιαφέρον γενικώτερας φύσεως. ‘Αλλήθεια πού ή ζωή τών μεγάλων καλλιτεχνών μοιάζει μέ τίς περιχές του έλεύθερου κληνιού, που παρήχονται στην κοινή χρήσι. ‘Ως τόσο νομίζω, πώς και σ’ αυτό πρέπει να μπουδ κάποιον περιορισμό, όπαγορευμένον από τό αίσθημα μιάν εύλαβικής διακριτικότητος.

Τό καθήκον να μάς δώση μιάν λεπτότατη για τή διακριτικότητά τής και ταυτόχρονα αόθεντική Ιστορία του γάμου του Τσαϊκόφσκι έπέτυχε, γύρω στό 1920, ο μουσικολόγος και συγγραφέας Νικόλαϊ Ντιμιτρίεβιτς Κάσιπ, που παραπάνω από μισόν αιώνα διητήρησε τό κύρος όδηγού τής μουσικοκριτικής στη Ρωσία. ‘Υπάρξει σύγχρονος, κι’ ένας από τούς πιο έπιστήμιους φίλους του Τσαϊκόφσκι και λίγο πριν από τό θάνατό του, αίσθανθηκε τήν όποχρεια να δώση στην δημοσιότητα, μέ όση έπιφυλακτικότητά έπίστευσε άπαραίτητη, ό,τι είξερε για τό έπιστόδιο αυτό τής ζωής του πιο άγαπημένον και θαυμαζομένον φίλου του. Και όταν λέω

αυθεντική την ιστορία του Κάσκιν, πιστεύω πραγματικά, πως έτσι πρέπει να την ονομάσω γιατί κατά βάθος δεν είναι ο Κάσκιν, που μιλεί, παρά ο ίδιος ο Τσαϊκόφσκι. Σε μία στιγμή απόλυτης οικειότητας, πολλά χρόνια αφού είχε προβή στο γλέθριο αυτό διάβημα, και όλγιο πριν από το θάνατό του άνοιξε ο Τσαϊκόφσκι την καρδιά του στο φίλο, και του διηγήθηκε την ιστορία του γάμου του με μία άκριβόλοτη έκθεση των ατίτων που τον ώθησαν σ' αυτόν. Και οι κατόπι γενεές δεν θα μπορούν να έκφρασαν άρκετά εύχλωτα στον Κάσκιν την εύνοιασόνη τους για την ιδέα που είχε να διατηρήσει σαν ένα και παραδωθή την ιστορία αυτή, που ρίχνει τόσο πλεονεκτήματα στη ζωή και των χαρακτήρα του Τσαϊκόφσκι, άποκαλύπτει τόσες σχέσεις αούχρημα άπληκτικές μεταξύ τής ζωής του και των καλλιτεχνικών του δημιουργιών και κατά κυριολεξία μπορεί να θεωρηθή σαν ένα από τα πιο ένδιαφέροντα ντοκουμέντα μέσα σ' δλη την περί Τσαϊκόφσκι φιλολογία. "Αν ο Κάσκιν σιωπούσε, δεν θα γινόταν ποτέ γνωστή η αλήθεια ή σχετική με τό τόσο πλούσιο σε συνέπειες αυτό έπιπέδιο, γιατί πραγματικά κανέναν έξω άπ' αυτόν δεν είχε μάθει δ,τι αυτός έλεξε. "Άκόμα και πρόσωπα φυσικόως με τον συνθέτη συνδεμένα, όπως ήταν οι άδελφοί του Μόδεστος και "Ανατόλ σχετικά με την ύπόθεση αυτήν, έστριζοντο σε ύπαντιγμοδ και ύποθέσεις και είχαν πεθάνει άλλως τε κατά την διάρκεια του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, χωρίς να πούν τίποτα περισσότερο από τα έως τότε γνωστά.

Ο Τσαϊκόφσκι, που στά 1866 μπήκε παρασυρόμενος από τον Νικολάϊ Ρουμνινάτιν ως καθηγητής στο Κονσερβατόριο τής Μόσχας, ζούσε τα πρώτα χρόνια τής εκεί διαμονής του σαν ένας Μποέμ με περιορισμένα τα οικονομικά μέσα. Η πληρωμή του ιδρύματος για τόσο καθηγητής τής συνθέσεως ήταν ανάξια λόγω και περιουσία δεν είχε. "Ετσι άρκετά μοιραζόταν την κατοικία του Ρουμνινάτιν μαζί του. "Άλλά παρατήρησε, πως εκεί δεν εύρισκε ούτε μία ησυχή γωνία για να γράφει και σ' λίγο βρήκε μία μικρή γκαρσονιέρα, όπου μετόκησε και ζούσε, κατά τα λεγόμενα του Κάσκιν, σαν ένας φτωγός σπουδαστής. "Όταν όμως ο άποδογός του από τις συνθέσεις του του έβωσαν τα μέσα πήρε μία κατοικία δυο δωματίων, την επέπλωσε, βρήκε και ένα παλληκάρι από κάποιο χωριό, που του έχρησάιμε για καμιατέρης και μάγειρος, ύπηρεσίες που έδιδάχονε εις βάρος του κυρίου του. Βέβαια ούτε έτσι απέκτησε την οικογενειακή γαλήνη, που ζήτοοσε.—γιατί ήταν συνειδημένως από τό μέπει στο σε μία εχάριστη ζωή που κυλούσε ειρηνικά μέσα στη θαλαπρωή που έσοκρόπιζε ή άρμονική διαβίωσή των ένοίκων.—και ή έπιθυμία του, ως τό τέλος τής ζωής του, μείνει άνεκλήληρτη. "Ήταν αυτό μία στέρησι από την όποια, όπως φαίνεται από την άλληλογραφία του, κατά περιόδους μάλιστα, βαθούτα ύπέφερε. Θεωρούσε την γυναίκα σαν ένα σύντροφο του άνδρος Ισοτόμο του, σαν ένα έπρωτάτη άγγελω του και ως τόσο αυτή ή έσωτερική σχέση του προς τό άλλο φίλο, δεν ήταν παρά μία άγάπη πλατωνική χωρίς τό παραμικρό ήγνος αίσθησισμού μέσα τής. "Αναμείβολε είναι, πως στη ζωή του δεν έπαιξαν ρόλο παρά γυναίκες κάποιας ηλικίας, όπως π. χ. ή εύεργέτις του Ναντάσα Φιλάρετοβνα φόν Μέκ, που την όνόμαζε «καλύτερο φίλο του» και την έλάτρευε σαν άγια.

Τό μόνο ρομάντο του στα νεανικά του χρόνια ήταν ο έρωτικός του ένθουσιασμός για την καλλιτέχνίδα του τραγουδιού Ντεζίρε "Αρτώ, με την όποια έμνηστέ-

θηκε για μερικές έβδομάδες. "Ο Κάσκιν μάλιστα πιστεύει, πως και σ' αυτή την περίπτωσι, τό αίσθημα του Τσαϊκόφσκι ήταν μάλλον ένας φόρος εκτίμησεως και θαυμασμού στην τέχνη τής καλοπροκειμένης αυτής τραγουδίστριας παρά μία κλίσις προσωπική, θερμότερου χαρακτήρος. "Όσοιδήποτε ο άρρωθον αυτός διαλόθηκε λίγες μέρες ύστερα από την αναχώρησι τής "Αρτώ από την Μόσχα—ειρήθω εν παρόδω—πρός μεγάλην Ικανοποίησι του Ρουμνινάτιν, που, όπως έλεγε, ήταν καταγανακτισμένος, γιατί επί ένα ώριμομένο χρονικό διάστημα «ο Τσαϊκόφσκι δεν έκανε άλλη δουλειά παρά να τρέχει πίσω από την "Αρτώ από και τής φέρην το παλτό και τις γαλοτσες.»

"Όσο περνοσαν τα νεάτα, όσο πλησίαζεν ή ώριμη ηλικία τόσο και δυνατότερα αισθανόταν ο Τσαϊκόφσκι την ανάγκη μιας άναπαυτικής οικογενειακής ζωής. "Ήταν ως τό λαμό από την συντροφιά των ύπερπατών του και έπιθυμούσε μία σύντροφο για τή ζωή, που θα ήταν σε θέσι πρώτα—πρώτα να κατανοή τις καλλιτεχνικές του επιδιώξεις, γιατί αυτές άποτελούσαν τό 99% τής ύπάρξεός του, και θα μπορούσε μαζί νάχη τό γυναικείο τής χέρι πρόθυμο για να διατηρή σε τάξι τό σπικτικό του. Μισοαστεία και μισοσοβαρά έλεγε συχνά στον Κάσκιν, πως ήταν άποφασισμένος νάβρη μία μεγαλοκοπέλλα ή μία και την την κάνν γυναίκα του, γιατί πιά δεν μπορούσε να ύποφέρει τή μοναξιά του. Νά συνδέσει όμως τή δική του ζωή με μίαν άλλη νεανική, που δάχε τα μάτια γεμάτα προσδοκίες για τις άγνοστές της χαρές τής ζωής, δεν τό ήθελε. Και ο Κάσκιν που κατονοούσε τό φίλο του, τούβινε δίκαιο και μόνο τον συμφούλευε, όταν θα έρχεταν ή στιγμή έκείνη, πριν άποφασισθ ύπνερη τή γνύμη του κοινοφίλου Ρουμνινάτιν, που και οι δυο τους θεωρούσαν αλάθητο στα ζητήματα τής άνθρωπίνης ψυχολογίας.

Κι' όμως όλα ήταν περνομένο νάβρουν άνάποσα. Την ένοιξη του 1877 ο Τσαϊκόφσκι ήταν άπρησολημένος με την τετάρτη συμφωνία του, που όπως ο ίδιος έγραφε στην κυρία φόν Μέκ, στο βάθος της είχε ένα ώριμομένο μουσικό πρόγραμμα. "Άλλως τε εις έλοφάνερο, πως ίδιος όλόκληρο τό πρώτο μέρος μοιάζει κάθε τόσο να διακόπτεται από άπειλητικά σολπίσματα τής μοίρας και τελειώνει με μία έκφρασι άσυγκράτητης άπελπίοιας. Ποιά ήταν τό πρόγραμμα αυτό, ο Τσαϊκόφσκι δεν άπέκαλύψε σε κανένα. Ταυτόχρονα με την συμφωνία αυτή έγραφε και τον «Εθόγένιον "Ονέγκιν», για τή μουσική του όποίου ο ίδιος σε γράμμα του προς τον φίλο και μαθητή του Τανέιχεφ έλεγε: "Την έγραφα από μία άκατανικήτη έσωτερική ώθησι..... Τονλάχιστο μπορώ να πώ πως κυριολεκτικώς ή μουσική αυτή έχούθη από μέσα μου, δεν την έπενόησα και ούτε καν έχρειάσθηκε να βασανιστώ για να την τελειώσω.

"Όταν έφθασε ή έποχή των σχολικών παύσεων όλοι οι καθηγητά του "Όβδίου, όπως πάντα έγκατέλειπαν τή θερμή και οκονισμένη Μόσχα, για να ξεκουρασθούν σε κάποιο πρόστιο του παραθερισμού. Στο γυρισμό τους κατά τις άρχές του φθινοπώρου, σαν μπόμπα που έσοκαζε αινίθια άκουσαν την έπιση, που ο Τσαϊκόφσκι,—που είχε παραμείνει στη Μόσχα—παιντέθηκε! Στην άρχη κανένας από τους στενώτερους φίλους του συνθέτου (Κάσκιν, Ρουμνινάτιν, "Άλμπεχτ κ.τ.λ.) δεν ήθελε να τό πιστέψη. "Η έδθησι άκούοταν πάρα πολύ άπίστευη και κανένας δεν μπορούσε να την έξηγήση. "Ός τόσο τό γεγονός δεν έπιχώρησε διάφρασι, γιατί ο πρωτοεσροβότερος Ντιμίτρι Ραζουμόφσκι, ο πε-

ρίφημος Ιστορικός της Ρωσικής μουσικής, που κι' αυτός ήταν καθηγητής στο Κονσερβατόριο της Μόσχας, πιστοποιούσε το πράγμα με τη λεπτομέρεια μάλιστα, πώς αυτός ο ίδιος είχε τελείσει το μυστήριο. Το πράγμα επηρέηθη απόλυτως μουσικό και παρίστανον στην Ερμετελασία μόνο οι «οποικειωτικοί» δύο μάρτυρες: ο 'Ανατολ Τσαϊκόφσκι, αδελφός του συνθέτου, και ο βιολονίστας Κότεκ. 'Από τους φίλους του ο συνθέτης είχε αποκρίψει και αυτή την παραμονή του στη Μόσχα, όπου ετελέσθηκε ο γάμος. Διαπιστώθηκε τώρα πώς δεν απομυκρόθηκε καθόλου άπ' αυτή και πώς όλο το καλοκαίρι, μέχρι της ημέρας του ελογίου του γάμου του, βρισκόταν στο κτήμα του φίλου του Μ. Σ. Σιλόβσκι, όχι μακριά από το παρά την Μόσχα Μοναστήρι «Νέα Ιερουσαλήμ». Αυτή η μουσική, όπως μας πληροφορεί ο Κόσκιν, προεβόλεσε στους φίλους του Τσαϊκόφσκι, που είχαν πάλι συγκεντρωθεί στην πρωτεύουσα μία δυσάρεστη έντοψη. Σχεδόν δεν ανέφεραν μεταξύ τους το γεγονός γιατί μέσα σ' αυτό διέβλεπαν κάτι το άθεράπευτο και σχεδόν είχαν κάποιο αίσθημα φόβου, που θάλαγχε τους άπετρέπε να το συζητήσουν. Οι φίλοι που δήληθνα άγαπούσαν τον Τσαϊκόφσκι και που πρό πολλού είχαν άναγνωρίσει τη μεγάλη του σημασία για τη ρωσική μουσική, ήταν τώρα σοβαρά άνησχυοί για τις συνέπειες, που μπορούσε νάχη το άπερίσκεπτο αυτό διάβημα του κοινού τους φίλου. 'Όλοι όμως συμφωνούσαν σ' ένα σημείο. 'Όλα ή άξερτήθουν από αυτό που θά άποδειχθή πώς είνε ή εκλεκτή του Τσαϊκόφσκι.

Και τη διαπίστωση που ήθελαν, την είχαν εύκολότερη από όσο ένομιζαν, όμως ήταν τέτοια που δεν θά μπορούσε να τους καθυστερήσει. Έβραβιάθησαν ότι ή σύζυγος του Τσαϊκόφσκι ήπηρε για ένα χρόνο μαθήτρια του 'Ωδέιου, που την έποχη εκείνη άριθμούσε λιγώτερος από 200 μαθήτρες, που ήταν γνωστοί, τουλάχιστο κατά την έξωτερική εμφάνισή και τις μουσικές ικανότητες, σ' όλους τους καθηγητές. 'Η μαθήτρια Μίλχοκοβα ως τόσο, ή σημερινή κυρία Τσαϊκόφσκι, άποτέλεσε σ' αυτό μία έξαιρεση. Κανένas δεν θυμόταν ούτε καν να την είχε δη ποτέ. Και δεν έμεινε μία τίποτα παρά να άπευθυνθούν στον καθηγητή 'Εντουαρντ Λάνγκερ στην τάξη του όποιου είχαν έγγραφη. 'Ο Λάνγκερ, που όλοι τους έκτιμούσαν σαν μουσικό, δεν άντηκε βέβαια στους οικείους του Τσαϊκόφσκι και του Ρούμινστοβίν, έρωτήθηκε όμως και άπάντησε με μία λακωνική αλλά τραχύτατη έκφραση και πρόσθεσε πώς γι' αυτήν είχε ζητήσει πληροφορίες και ο Τσαϊκόφσκος τον περασμένο Μάιο. 'Όλα αυτά δεν ήταν εύχάριστα αλλά είχαν παρηγορηθεί κάπως με την ιδέα πώς για τον Λάνγκερ το συνειθισμένο μέτρο, που μεταχειρίζονταν για να κλην του μαθήτρες του, ήταν ή έπίδοσή τους στη μουσική. Το πέν έξερτατό από το βαθμό—μεγαλύτερο ή μικρότερο—της προσοχής, που εβιναν στο γυμνάσματα των βασκόλων, που τόσο άριζε. 'Έτσι συμπέρασμα των όσων τους είνε μπορούσε να είνε ότι ή γυναίκα του Τσαϊκόφσκι σαν πιανίστα δεν άξιζε πολλά πράγματα. Αυτό άλλως τις πιστοποιούσε άργότερα και ο Κόσκιν που κατά περίοδους ήπηρε μαθήτρια του ως 'Αντωνίνα Π. Ι. Τσαϊκόφσκινα πλέον. Αιότως μάλιστα εύρισκε, πώς από μουσική άπόφαση ήταν κάτι το «άνώμαλο» γιατί συνδύαζε με μία έξαιρετικώς λεπτή άκοή πλήρη έλλειψη ένός έστω και μικρού ταλέντου, και με ένα καλό χέρι για πάλιν παντελή άπουσίαν κάθε κατανοήσεως για

έννοια και περιεχόμενο της μουσικής.

Τέλος έγύρισε στη Μόσχα και ο Τσαϊκόφσκι. 'Η σύζυγός του είχαν έπιστρέψη πριν από αυτόν και έτακτοποίησε την κάπως μεγαλύτερη κατοικία που είχε τώρα ένοικιάσει. 'Ως τόσο κανείς άκόμη δεν την είχε δει, έως εκείνη τη στιγμή τουλάχιστον. 'Ο ίδιος ο Τσαϊκόφσκι είχε μίαν έκφραση ζωηρή και σχεδόν εύθυμη, που δεν έξαπατούσε όμως τους φίλους του. Δεν εβίρανε να προσποιηθ ή από περισσότερη προσπάθεια κατέβαλλε, τόσο που πολύ φαίνονταν το εύηχο της έκφρασεως αυτής. 'Η νευρική του υπερίεργη έκαμε τους φίλους του να τό φέρονται με πολλή προσοχή, δεν τολκάναν ποτέ καμμία έρωτη και περίμεναν άπομονετικά, παρακολουθώντας μόνον τη φορά των πραγμάτων. 'Εντόπως μόνο έκαμε, πώς κάθε φορά, που έρχονταν ο Τσαϊκόφσκι στο Κονσερβατόριον για μαθήματα ή για μία όποιουδήποτε όπθεσι, ήταν έξαιρετικά βιαστικός, δεν έβλεπε την ώρα να φύγη χωρίς να άρηνη να παρασυρθη από συνομιλίες και συνδιαλέξεις με φίλους και συναδέλφους.

Γιά πρώτη φορά εβδαμε το νεαρό έγιομα μαζί καλοσημένο το βράδυ οί γεύμα στο έκδοτόν Π. Ι. Γιούγκενσον που είχε προσκληθεί και δόλοκληρος ο στενός κύκλος του 'Ωδέιου. Για την έντοψη μας πληροφορεί ο Κόσκιν τα ακόλουθα: «'Όταν μπήκα ήγρα πάλι όλοι συγκεντρωμένους. 'Εδώ είπα για πρώτη φορά την 'Αντωνίνα 'Ιβανόβνα, ή όποια γενικώς έκαμε μία άπολύτως εύχάριστη έντοψη, τόσο ως εμφάνισι, όσο και για τους άπλους της τρόπου. 'Αρχια μαζί της να κουβεντιάσω αλλά μου ήταν άδύνατο να μην προσέξω, πώς ο Τσαϊκόφσκι δεν τό κούνησε από κοντά μας. 'Η 'Αντωνίνα 'Ιβανόβνα φαίνονταν άμχηλη και ζήτουσε τις λέξεις και τις έκφρασεις της. Στις παύσεις που με τον τρόπο αυτόν έδημιουργούντο, άνακατεύονταν κάθε φορά ο Τρόπος 'Ιλιτς και μιλούσε στη 'θείη της ή συμπλήρωνε τη δική της κουβέντα. Κι' έπειδή ή συνομιλία μας ήταν μάλλον άσημαντή δεν θά εχρα προσέξει αυτή την άνάμει, του Πέτρου άν ο ίδιος δεν έβειχε κάποια βιασική, άμέσως μόλις ή γυναίκα του άρχιζε μία συνδιάλξι με έναν όποιουδήποτε. Αυτή ή ύπερβολική προσοχή δεν μου φάνηκε φυσική και μοδίνε την έντοψη, πώς ο Τσαϊκόφσκι φοβόταν, πώς ή γυναίκα του δεν θά μπορούσε νάβρη το σωστό τόνο. 'Η έντοπως που έκαμε ή νέα γύρμη μας σ' όλους μας ένδ δεν ήταν δυσμενής, δεν είχε ένα κάποιο άρσιμένο χρώμα. Μία από τις ακόλουθες μέρες ο Ρούμινστοβίν μας είνε: «'Νόστημ εννε, χαριτωμένη εννε κι' ως τόσο δεν μ' άρέσει. Δεν έβρω γιατί, μά σέ μένα τουλάχιστον κάνει την έντοψη πώς δεν είνε άληθινή. Μοιάζει κάπως με κονσέρβας» (Μ' όλη την ήδριολογία ή παρωτήρησι αυτή ήταν έπιτυχημένη. 'Η 'Αντωνίνα 'Ιβανόβνα έκαμε πράγματι την έντοψη, πώς δεν ήταν «άληθινή».

'Ο καιρός κυλούσε έτσι, ο Τσαϊκόφσκι ήταν πάντα τακτικότερος στις ώρες του στο 'Ωδέιον όταν έαφνικά κάποιο πρό παρουσιάσθη άσυνεχίστα ναρσι με έπρόσωπο άβυστιανοσημόν από άρρώστιας όπως μας πληροφορεί ο Κόσκιν. 'Εβείσε στο φίλο του ένα τηλεγράφημα του Ναπρόβνικ, βιευθυντο του «Μαρινεάτερ» της Πετρούπολεως, που τον καλούσε εκεί έπυεσμένως. Στόν Ρούμινστοβίν είνε, πώς θάβρωσε εκείνη την ίδια ημέρα και δεν μπορούσε να έβρη ποτέ θά έπέστρεφε. Άλιες μέρες άργότερα διεβιδίτο στη Μόσχα ή έπθιοι, πώς ο Τσαϊκόφσκι άμέσως μόλις έβθασε στην

«ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ»

Πετρούπολι, έπαιθε μιά πολύ δυνατή νευρική κρίσι, που προκάλεσε σοβαρές άνησυχίες για τήν πνευματική του κατάστασι. Μιά δύο μέρες άργότερα έφθασε στη Μόσχα ο άδελφός του συνθέτου 'Ανατόλ με έξ Ισου άνησυχητικές ειδήσεις. Αύτός έπληροφόρησε τούς φίλους του, πώς ή κατάστασι του Πέτρου έλάβαινε άκόμη σοβαρότερη μορφή και πώς ο θρρωστος κατά συμβουλή του τότε μεγάλου Ρώσου ψυχιάτρου Βαλίνοκιγι έπρεπε νά φύγη άμέσως για τό έξωτερικό, συνοδευόμενος από τόν άδελφό του Μόδεστο 'Ανέφερε άκόμη τήν κατηγορηματική σύστασι του Βαλίνοκιγι, κατά τήν όποιαν έπρεπε ο άδελφός του νά χωρισθί για πάντα και όριστικά από τήν γυναίκα του. 'Ο 'Ανατόλ δέν έξήγησε πώς δικαιολογούσε ο ψυχιάτρος τήν άνάγκη του έκπληκτικού αύτου μέτρου έπρόσθεσε όμως, πώς, ο κύριος λόγος τής δικής του έσπευσμένης έπιστροφής στη Μόσχα ήτ.ε.ν, νά γνωστοποιήση στην 'Αντωνίνα Τσα-

ϊκόφσκαγια 'Ιβανόβνα τήν άπόφαισιν αύτή και ταυτόχρονα νά κανόνιση τίς διάφορες λεπτομέρειες αύτης τής ύποθέσεως. Αυτό έγινε εύκολότερα από όσον ήλπίζαν. 'Η 'Αντωνίνα 'Ιβανόβνα δέν άντετάχθη στον χωρισμό. 'Αθόρυβα όπως ήρθε έξαφανίστηκε από τόν κύκλο τής κοινωνίας τής Μόσχας, όπου δέν έγινε λόγος πιά γι' αύτήν παρά μόνο μιά φορά, όταν στήν 20ήν έπέτειο του θανάτου του συζύγου της, έδημοσίευσεν εις τήν «Μουσικήν Έφημερίδα τής Ρωσίας» (άριθμος φύλλου 42, 20 'Οκτωβρίου 1913) ένα άρθρον: «'Απομνημονεύματα τής χήρας Π. Ι. Τσαϊκόφσκι» ένα χώρο ειδύλλιον που σέ κανένα του σημείο δέν ανταποκρίνεται τήν άλήθεια. 'Αλλά από τή ζωή του συζύγου της, όπως άργότερα αποδείχτηκε δέν έξαφανίστηκε με τόση εύκολίαν. Τό θετικόν άποτέλεσμα αύτης τής Ιστορίας είναι τό γεγονός, ότι τό Κονσερβατόριον τής Μόσχας έχασεν όριστικώς τόν Τσαϊκόφσκι. (Συνεχίζεται)